

Wiad. entomol.	25, Supl. 2: 213-216	Poznań 2006
----------------	----------------------	-------------

Wstępne badania nad koleopterofauną rezerwatu przyrody „Dęby Sądowskie”

Preliminary studies on the beetles fauna of Dęby Sądowskie
nature reserve

ANDRZEJ ZYCH¹, MARIA WOLENDER²

¹ ul. Szkolna 12/13, 72-600 Świnoujście; e-mail: carabus@onet.eu

² Katedra Entomologii Stosowanej AR, ul. Słowackiego 17, 71-434 Szczecin;
e-mail: wolender@agro.ar.szczecin.pl

ABSTRACT: 85 species of *Coleoptera* belonging to 21 families were found in the protected area of Dęby Sądowskie nature reserve in north-western part of Poland. The fauna was collected using Barber's pitfall traps method, using entomological scoop and collecting dead specimens of beetles, from April to September 2005. 8 beetles species legally protected in Poland were recorded: *Carabus auratus*, *C. convexus*, *C. coriaceus*, *C. hortensis*, *C. nemoralis*, *C. violaceus*, *Dorcus parallelipipedus* (VU – vulnerable category). 1 species is on Polish Red Data Book of Animals Invertebrates: *Cerambyx cerdo* (VU).

KEY WORDS: *Coleoptera*, faunistic, nature reserve, NW Poland.

Wstęp

Rezerwat przyrody „Dęby Sądowskie” został utworzony na podstawie Zarządzenia Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 11 kwietnia 1985 roku (M. P. Nr 7 poz. 60 z 23 kwietnia 1985 r.) jako rezerwat leśny, którego celem ochrony jest zachowanie fragmentu lasu grądowego z pomnikowymi dębami.

Do tej pory obszar nie był obiektem jakichkolwiek badań entomologicznych. Pojedyncze informacje uwzględniające dane faunistyczne z terenu rezerwatu, głównie dotyczące kręgowców, zostały zawarte w opracowaniu waloryzacji faunistycznej gminy Dolice (ZAWAL i in. 1999).

Celem przeprowadzonych badań było wstępne poznanie składu gatunkowego entomofauny rezerwatu oraz wykazanie znaczenia tego cennego obszaru chronionego dla ochrony chrząszczy. Przedstawione dane faunistyczne

pochodzą z badań przeprowadzonych w ramach prac nad planem ochrony dla niniejszego rezerwatu (PIĄTKOWSKA i in. 2005), wykonanych na zlecenie Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody w Szczecinie.

Teren badań

Rezerwat położony jest na terenie makroregionu Pojezierza Zachodniopomorskiego i mezoregionu Pojezierza Choszczeńskiego, w obrębie południowego skraju niecki szczecińskiej (KONDRACKI 2000). Zlokalizowany jest w południowo-wschodniej części gminy Dolice, w województwie zachodniopomorskim, w powiecie stargardzkim, w pododdziale leśnym 310 m Nadleśnictwa Choszczno, Leśnictwa Ziemomyśl – RDLP w Szczecinie (Plan Urządzenia lasu...). Obejmuje fragment siedliska lasu świeżego o powierzchni 2,98 ha z dobrze wykształconym zbiorowiskiem leśnym grądu subatlantyckiego *Stellario holostaeae-Carpinetum betuli* i skupiskiem 36 pomnikowych dębów szypułkowych *Quercus robur* L. o obwodzie powyżej 300 cm (jeden powyżej 700 cm), których wiek ocenia się na 320–400 lat. Poza dębami rosną tutaj również inne okazałe i wiekowe drzewa, m.in.: grab zwyczajny *Carpinus betulus* L., wiąz górski *Ulmus glabra* HUDS., buk zwyczajny *Fagus sylvatica* L., lipa drobnolistna *Tilia cordata* MILL. i klon zwyczajny *Acer platanoides* L. Szczególny charakter rezerwatowi nadają liczne powalone i martwe drzewa.

Teren rezerwatu stanowi niewielkie wywyższenie wśród kompleksu łąk i pól, na którym deniwelacja wynosi około 4 m, a wysokość od 46 m n.p.m. w części południowej do 50 m n.p.m. w części północnej, tym samym wyróżnia się on na tle krajobrazu rolniczego jako wyłaniająca się spośród łąk i pól kępa drzew.

Materiał i metody badań

Badania przeprowadzono w okresie od kwietnia do września 2005 roku, stosując pułapki glebowe Barbera, czerpak entomologiczny, metodę „na upatrzonego” oraz zbieranie martwych osobników. Materiał faunistyczny wybierano z pułapek co dwa tygodnie, w analogicznym trybie czasowym pobierano próby metodą czerpakowania roślinności zielnej i krzewiastej.

Wyniki

Stwierdzono łącznie 85 gatunków chrząszczy zaliczonych do 21 rodzin, z których największą liczbą gatunków charakteryzowały się: biegaczowate *Carabidae* (23 gatunki), kusakowate *Staphylinidae* (13), kózkowate *Cerambycidae* (7) i żukowate *Scarabaeidae* (7).

Dominującymi ilościowo gatunkami na poziomie eudominanta (>10%) były: *Carabus auratus* L., *C. hortensis* L. i *Geotrupes stercorosus* (HARTM.

in SCRIBA), zaś na poziomie dominanta (5,1–10%): *Cantharis obscura* L., *Carabus violaceus* O. F. MÜLL., *Cychrus caraboides* (L.), *Pterostichus niger* (SCHALL.), *P. nigrita* (FABR.), *Nicrophorus vespilloides* HERBST i *Ocyrops ater* GRAV.

Odnotowano występowanie gatunków rozwijających się w starych drzewach liściastych m.in.: *Leptura quadrfasciata* L., *Rhagium mordax* (DE GEER), *Stenocorus meridianus* (L.), *Strangalia attenuata* (L.), *Ampedus pomorum* (HERBST), *Denticollis linearis* (L.), *Melanotus castanipes* (PAYK.), *M. villosus* (FOURCR.), *Dorcus parallelipipedus* (L.) oraz ksylo- i kambiofagi: *Xestobium rufovillosum* (DE GEER), *Hylesinus varius* (FABR.).

Wykazano 8 gatunków chrząszczy objętych ochroną ścisłą w Polsce (Rozporządzenie ministra środowiska... 2004): *Carabus auratus*, *C. convexus* FABR., *C. coriaceus* L., *C. hortensis*, *C. nemoralis* O. F. MÜLL., *C. violaceus*, *Dorcus parallelipipedus*, ślady żerowania *Cerambyx cerdo* L..

Do gatunków rzadkich, których stopień zagrożenia określa „Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce” (PAWŁOWSKI i in. 2002) należy *Carabus convexus* określany jako gatunek niższego ryzyka, ale bliski zagrożenia (NT) oraz *Gnorimus variabilis* (L.), *Cerambyx cerdo* i *Dorcus parallelipipedus* – gatunki zagrożone, czyli narażone (VU). Gatunkiem ujętym w „Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt – Bezkręgowce” (STARZYK 2004) jest *Cerambyx cerdo* – gatunek wysokiego ryzyka, narażony na wyginięcie (VU).

Wśród stwierdzonych 23 gatunków biegaczowatych wystąpiły gatunki charakterystyczne dla terenów ekotonowych (42%), leśnych (34%) i otwartych (24%). Fakt ten świadczy o dość dużej migracji gatunków do wnętrza rezerwatu z sąsiadujących z nim terenów polnych i łąk. Analizując zoogeografię biegaczowatych w oparciu o klasyfikację LEŚNIAKA (1987) wykazano przewagę gatunków z elementu palearktycznego (56%) oraz gatunki eurosyberyjskie (32%). Licznie wystąpiły duże i drapieżne biegaczowate z rodzaju *Pterostichus* BON. i *Carabus* L., spośród których odnotowano gatunki częściej spotykane w rejonach wyżynnych i górskich Polski, m.in. *Carabus convexus*, *C. coriaceus* (WATAŁA 1995), a wykazane również z leśnych terenów nizinnych Pomorza Zachodniego (ZYCH, WOŁENDER 2004; WOŁENDER, ZYCH 2006).

Rezerwat „Dęby Sądowskie” z całą pewnością stanowi ważną ostoję dla entomofauny reprezentowanej przez gatunki typowo leśne, preferujące wilgotne i zacienione siedlisko lasu grądowego, związane ze starym drzewostanem liściastym, takie jak: *Gnorimus variabilis*, *Cerambyx cerdo*, *Dorcus parallelipipedus*, a także jest miejscem bytowania wielu naziemnych gatunków chrząszczy migrujących tutaj z otwartych terenów przy rezerwacie.

SUMMARY

Preliminary studies of species of beetles were performed in the Dęby Sądowskie nature forest reserve located in a characteristic landscape of north-western Poland.

Among the species identified, eight of *Coleoptera* belonged to species legally protected in Poland; most of them were of the genus *Carabus*. Four species are included in the "Red List of Threatened Animals of Poland", and one species is in the "Polish Red Data Book of Invertebrate Animals". Many of the beetles found inhabited old trees and were predatory species, especially those of the family *Carabidae*.

The authors concluded that the Dęby Sądowskie nature reserve is special enclave in an agricultural landscape and is an important area to maintain a biological balance between predators and field entomofauna.

PIŚMIENNICTWO

- KONDRACKI J. 2000: Geografia regionalna Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa. 441 ss.
- LEŚNIAK A. 1987: Zoogeographical analysis of the *Carabidae* (*Coleoptera*) of Poland. *Fragm. faun.*, **30** (17): 297-312.
- MATUSZKIEWICZ J. M. 2001: Zespoły leśne Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa. 358 ss.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002: *Coleoptera* Chrząszcze. [W:] GŁOWACIŃSKI Z. (red.): Czerwona Lista Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce. Wyd. Instytutu Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 88-110.
- PIĄTKOWSKA D., SZUBIELSKA J., ZYCH A., KLIMEK H., LEŚNIK T., MŁYNKOWIAK E., ŁYCZEK M., SOŁOWIEJ M. 2005: Materiały podstawowe do plany ochrony rezerwatu przyrody „Dęby Sądowskie” na lata 2006–2026 [maszynopis]. Biuro Konserwacji Przyrody w Szczecinie, Szczecin. 120 ss.
- Plan urządzenia lasu dla Nadleśnictwa Choszczno sporządzony na lata 2001–2010 [maszynopis]. Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Gorzowie Wielkopolskim.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną. Dz. U. Nr 220, poz. 2237 z dnia 11 października 2004 r., Warszawa: 15570-15582.
- STARZYK J. R. 2004: *Cerambyx cerdo* Kozioróg dębosz. [W:] GŁOWACIŃSKI Z., NOWACKI J. (red.): Polska Czerwona Księga Zwierząt – Bezkręgowce. Instytut Ochrony Przyrody PAN, AR im. A. Cieszkowskiego, Kraków–Poznań: 147-148.
- WATAŁA C. 1995: Przegląd *Carabidae* Polski. Część I. Wstęp oraz plemię *Carabini*. *Acta Univ. Lodensis, Folia zool.*, Łódź, **3**: 1-75.
- WOLENDER M., ZYCH A. 2006: Dotychczasowy stan poznania biegaczowatych (*Coleoptera: Carabidae*) z terenu wysp Wolin i Uznam. [W:] S. HURUK, P. SIENKIEWICZ, J. W. SKŁODOWSKI (red.): Biegaczowate (*Coleoptera: Carabidae*) środowisk antropogenicznych. *Wiad. entomol.*, **25**, Supl. 1: 111-127.
- ZAWAL A., KOŚCIÓW R., DĄBKOWSKI P. 1999: Waloryzacja faunistyczna gminy Dolice [maszynopis]. Biuro Konserwacji Przyrody w Szczecinie, Szczecin. 88 ss.
- ZYCH A., WOLENDER M. 2004: Chrząszcze *Coleoptera* wybranych środowisk w okolicach Jeziora Głębockiego w Szczecinie. *Przegl. Przyr.*, Świebodzin, **15** (1–2): 29-41.